

رابطه ویژگی های شخصیتی و خلاقیت معلمان مدارس پسرانه
دوره ابتدایی شهرستان ساری در دوران همه گیری
اپیدمی کوید-۱۹

سعیدهاشم زاده

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناخت رابطه ویژگی های شخصیتی و خلاقیت معلمان در دوران همه گیری اپیدمی کوید-۱۹، با روش توصیفی از نوع همبستگی انجام شد. جامعه آماری، کلیه معلمان مدارس پسرانه دوره ابتدایی در ناحیه ۲ آموزش و پرورش شهرستان ساری در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۰۱ بود که تعداد ۱۴۶ نفر به روش نمونه گیری در دسترس به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری، پرسشنامه های ویژگی های شخصیتی کوستا و مک کری (۱۹۸۶) و خلاقیت تورنس (۱۹۷۴) بود. در سطح اطمینان ۹۵ درصد $(\alpha=0/01)$ ، آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که رابطه مثبت معنی داری بین ویژگی های شخصیتی برون گرایی، انعطاف پذیری، توافق پذیری و وظیفه شناسی و رابطه منفی معنی داری بین ویژگی شخصیتی روان رنجورخویی (نوروزگرایی) با خلاقیت معلمان وجود دارد.

واژگان کلیدی: ویژگی های شخصیتی، خلاقیت، معلمان، دوره ابتدایی، کوید ۱۹

مقدمه

از جمله اهداف مهم نظام‌های تعلیم و تربیت مدرن، پرورش افرادی است که قادر باشند بر مسائل و مشکلاتشان در زندگی روزمره در محیط اجتماعی به‌آسانی غلبه کنند. لذا، آنچه در فرایند یادگیری از اهمیت اساسی برخوردار است، فراهم‌آوردن شرایط یادگیری و موقعیت یادگیری به‌گونه‌ای که بهترین دستاوردها حاصل آید (باقری و همکاران، ۱۳۹۸). از طرفی، در زندگی انسان امروزی، افزایش فشارها و تنش‌ها از یک سو و پیچیده‌تر شدن درک رفتارها و انگیزه‌های انسانی از سوی دیگر، موجب گردیده است تا شناخت ویژگی‌های شخصیت و چگونگی برانگیخته شدن انسان‌ها، از جمله مباحث مطرح در روان‌شناسی باشد (کارهان؛ ۲۰۰۹). گرچه همه نظریه‌پردازان شخصیت، با یک تعریف واحد از آن موافق نیستند، اما می‌توان گفت که شخصیت عبارت است از الگوی نسبتاً پایدار صفات، گرایش‌ها یا ویژگی‌هایی که تا اندازه‌ای به رفتار افراد دوام می‌بخشد. به طور اختصاصی‌تر، شخصیت از صفات یا گرایش‌هایی تشکیل می‌شود که به تفاوت‌های فردی در رفتار، ثبات رفتار در طول زمان و تداوم رفتار در موقعیت‌های گوناگون می‌انجامد (فیست^۱ و فیست^۲، ۱۳۹۷). کوستا و مک کری^۳ (۱۹۹۲)، در نظریه خود پنج ویژگی مهم شخصیت را معرفی کرده‌اند. روان‌رنجورخویی که عبارت است از سازگاری، ثبات عاطفی فرد، ناسازگاری و روان‌نژندی، داشتن احساسات منفی همچون ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه، احساس کلافگی دائمی و فراگیر. برونگرایی؛ برونگراها، افرادی اجتماعی هستند. اما اجتماعی بودن فقط یکی از ویژگی‌های این افراد است. افزون بر این، آنان در عمل قاطع، فعال و حراف یا اهل گفتگو هستند. این افراد هیجان و تحرک را دوست دارند و بر آن هستند که به موفقیت در آینده امیدوار باشند. مقیاس برون‌گرایی نشان دهنده علاقه افراد به توسعه صنعت و کار خود است. انعطاف‌پذیری (گشودگی نسبت به تجربه)؛ عناصر تشکیل دهنده گشودگی نسبت به تجربه، تصورات فعال، حساسیت به زیبایی، توجه به تجربه‌های عاطفی درونی و داوری مستقل می‌باشد. افراد باز، انسان‌هایی هستند که در باروری تجربه‌های درونی و دنیای پیرامون کنجکاو بوده و زندگی آن‌ها سرشار از تجربه است. این افراد طالب لذت بردن از نظریه‌های جدید و ارزش‌های غیرمتعارف هستند و در مقایسه با افراد بسته، احساسات مثبت و منفی بیشتری دارند. توافق (سازگاری)؛ همانند برون‌گرایی، شاخص توافق (سازگاری)، بر گرایش‌های ارتباط بین فردی تأکید دارد. فرد موافق اساساً نوع دوست است، با دیگران همدردی می‌کند و مشتاق است به آن‌ها کمک نماید. او اعتقاد دارد که دیگران نیز با وی همین رابطه را دارند. در مقایسه، شخص ناموافق خود محور بوده و به قصد و نیت دیگران مظنون است و بیشتر اهل رقابت است تا همکاری و با وجدان بودن (وظیفه‌شناسی)؛ کنترل خویشتن به فرآیند فعال طراحی، سازماندهی و اجرای وظایف گفته می‌شود و تفاوت‌های فردی در این زمینه، مبنای شاخص وجدانی بودن است (کوستا و مک کری، ۱۹۹۲). بی‌تردید، یکی از اهداف اصلی هر سازمان، دستیابی به عملکرد است. با این حال، موفقیت‌های چشمگیر دهه اخیر سازمان‌هایی با حداقل امکانات و شکست سازمان‌هایی با بهترین توانایی‌های مادی، بیانگر نقش قابل توجه عوامل غیرمادی و معنوی در موفقیت آن‌ها بوده است که در این میان، متغیرهایی نظیر خلاقیت و نوآوری به عنوان عوامل مؤثر در عملکرد سازمان تلقی می‌شوند (نماین و فیض-الهی، ۱۳۹۴). امروزه، توان سازگاری و اداره کردن تغییرات، عنصر اصلی موفقیت و بقای هر سازمان است و کسب این توانایی‌ها، مستلزم توجه سازمان به خلاقیت و نوآوری است. در واقع، سازمان‌های امروزی به خصوص آموزشی و پژوهشی نظیر آموزش و پرورش، برای ادامه حیات، بایستی پویا بوده و مدیران و کارکنان آن‌ها، افرادی خلاق و نوآور باشند تا بتوانند سازمان را با این تحولات منطبق ساخته و جواب‌گوی نیازهای جامعه باشند (پرهیزگار و همکاران، ۱۳۹۲). خلاقیت، یکی از شگفت‌انگیزترین ویژگی‌های انسانی است که نه تنها برای افراد با استعداد بلکه برای همه افراد می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. خلاقیت به

^۱ Karahan

^۲ Feist

^۳ Costa & McCrae

کارگیری توانایی های ذهنی به منظور دستیابی به یک اندیشه نو و تفکر جدید در هر زمینه ای، که این امر خود پایه و اساس رسیدن به نوآوری در آن زمینه می باشد، است (رضایی راد و ابادری، ۱۳۸۹). خلاقیت را شاید بتوان برترین سطح یادگیری بشر، بالاترین توانمندی تفکر و محصول نهایی ذهن و اندیشه انسان دانست. بر این اساس، خلاقیت از دیدگاه روان شناسی یکی از جنبه های اصلی تفکر یا اندیشیدن است (تابان، ۱۳۹۲). از همین رو، معلمان به عنوان موثرترین و کارسازترین مولفه نظام تعلیم و تربیت در فرآیند یاددهی و یادگیری و ایجاد تفکر خلاق در دانش آموزان دارای نقش اساسی هستند. شخصیت و خلاقیت خود معلم و نگرش وی نسبت به موضوع، شیوه تدریس، سبک اداره کلاس، در پرورش تفکر خلاق و انتقادی در دانش آموزان بسیار مهم است. متأسفانه هنوز نظام آموزش و پرورش کشورمان تا حدود زیادی معلم محور است. در چنین روشی، دانش آموز مصرف کننده علم و دانش است تا تولید کننده آن، در حقیقت، اندیشه ورزی جایگزین اندیشه آفرینی است (میرمیران، ۱۳۸۴). در خصوص ارتباط بین ویژگی های شخصیتی و خلاقیت پژوهش های متعددی در جوامع آماری مختلف انجام شده است. در بررسی رابطه بین ویژگی های شخصیتی و میزان خلاقیت معلمان دوره ابتدایی یافته ها نشان داد که بین ویژگی های شخصیتی و میزان خلاقیت معلمان دوره ابتدایی رابطه معنی داری وجود دارد (سلیمان پور و همکاران، ۱۳۹۱). در پژوهش دیگری با عنوان بررسی رابطه بین ویژگی های شخصیت با خلاقیت در دانشجویان، یافته ها نشان داد ارتباط معنی داری بین ویژگی های شخصیتی با خلاقیت وجود دارد به طوری که از میان خرده مقیاس های صفات شخصیت، خرده مقیاس های برون گرایی و انعطاف پذیری با خلاقیت رابطه مثبت معنی داری دارند و خرده مقیاس های روان رنجوری، با وجدان بودن و دلبذیر بودن با خلاقیت، رابطه معنی داری ندارند (طهماسبیان و همکاران، ۱۳۸۹). پژوهش دیگری نیز با عنوان رابطه ویژگی های شخصیت با خلاقیت هیجانی و شناختی، نتایج نشان داد که عوامل گشودگی در تجربه و برون گرایی پیش بینی کننده مثبت و معنی دار خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی، عامل توافق پذیری پیش بینی کننده مثبت و روان نژندی پیش بینی کننده منفی خلاقیت شناختی بودند (جوکار و البرزی، ۱۳۸۹). با این وجود، در دسامبر ۲۰۱۶ میلادی انتشار یک بیماری ویروسی در شهر ووهان^۱ چین گزارش شد. عامل این بیماری یک نوع ویروس جدید و تغییر ژنتیک یافته از خانواده کرونا ویروس ها با عنوان SARS-CoV-2^۲ بود که کووید-۱۹، نامگذاری شد (ژو و همکاران^۳، ۲۰۲۰). این ویروس به دلیل قدرت سرایت بسیار بالا به سرعت در کل جهان انتشار پیدا کرد و تقریباً طی زمانی اندک (کمتر از چهار ماه)، تمامی کشورهای جهان را آلوده نمود (زانگریلو و همکاران^۴، ۲۰۲۰). کووید-۱۹، کشور عزیزمان ایران را هم چون سایر کشورهای جهان آلوده و به مانند همه کشورها، ماندن افراد مختلف جامعه در منزل (فاصله گذاری اجتماعی) رایج ترین و بهترین استراتژی ممانعت از انتشار بیماری به شمار می رفت (شهیداد و محمدی، ۱۳۹۹). پاندمی کرونا، نه تنها به عنوان تهدیدی برای سلامتی و زندگی میلیون ها نفر در سراسر دنیا تلقی گردیده و سیستم های بهداشتی و درمانی دنیا را با چالش های متعددی روبرو کرده است (گوپال و همکاران^۵، ۲۰۲۱)، سایر حوزه ها از جمله حوزه تعلیم و تربیت را نیز تحت تأثیر خود قرار داده، به طوری که، در بسیاری از کشورها از جمله کشور ما، برای کاهش شیوع ویروس کرونا آموزش های حضوری در مدارس و دانشگاه ها تعطیل شد (غفوری فرد، ۱۳۹۹). این اتفاق ناخوشایند می توانست تأثیرات منفی بر فعالیت های آموزشی داشته باشد، اما، رعایت فاصله گذاری اجتماعی، رشد فعالیت های آموزشی آنلاین را تحریک کرد تا هیچ گونه خللی در امر آموزش و یادگیری ایجاد نشود (حمزه^۶، ۲۰۲۱).

^۱ Wuhan

^۲ Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2

^۳ Zhu et al.

^۴ Zangrillo et al.

^۵ Gopal et al.

^۶ Hamzeh

سونی^۱ (۲۰۲۰) در بررسی تاثیرات جهانی یادگیری الکترونیکی در دوران همه‌گیری کووید-۱۹، نشان داد که با اجرای قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی به عنوان یکی از اقدامات پیشگیرانه برای گسترش عفونت ویروس کرونا، سیستم آموزشی برای ادامه پیشبرد اهداف آموزشی و تربیتی خود، از روند یادگیری سنتی به یادگیری الکترونیکی تغییر روش داده است. از همین رو، تعداد کلاس‌های آنلاین، کنفرانس‌ها، جلسات و غیره افزایش چشمگیری داشته و جهان در بحران همه‌گیری کووید-۱۹، کاملاً به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و یادگیری الکترونیکی وابسته شده است. پژوهش فاجری و همکاران^۲ (۲۰۲۱) نیز نشان داد یادگیری آنلاین یکی از راه‌حل‌های مورد نیاز معلمان و دانش‌آموزان در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ است، به طوری که آموزش آنلاین تاثیر مثبت و معنی‌داری بر انگیزه یادگیری و علاقه یادگیری دانش‌آموزان دارد. از آن‌جا که تغییرات سریع فناوری تمام زمینه‌ها را تحت الشعاع قرار داده است، بسیاری معتقدند که عملاً کلاس‌های درس تبدیل به آخرین جبهه تقابل با سلطه فناوری شده است. شیوع بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ و تعطیلی کلاس‌های درس حضوری در مدارس، دانشگاه‌ها و سایر محیط‌های آموزشی شاید نقطه عطفی در این تقابل باشد. بالاخره، زمان آن فرا رسیده است که تجربیات گذشته کلاس‌های حضوری را در کلاس‌های مجازی به بوتله آزمایش گذارد تا اثربخشی آن‌ها ارزیابی گردد. (ملایی و فاخر عجب‌شیر، ۱۴۰۰). با عنایت به موارد مطرح شده، از آن‌جا که ضعف و یا عدم وجود فرآیندها و ساز و کارهای ابداع و نوآوری در هر مجموعه و سازمان امروزی، سبب محو آن از صحنه در طول زمان می‌شود. از این رو، سازمان‌ها، پیوسته در جستجوی راه‌هایی هستند تا خلاقیت و نوآوری را در همه سطوح سازمان (فردی و یا سازمانی) تقویت نموده و موانع آن را برطرف نمایند، زیرا، اقدام برای افزایش نوآوری در سازمان‌ها می‌تواند به ارتقای کمیت و کیفیت خدمات، کاهش هزینه‌ها، جلوگیری از اتلاف منابع، افزایش رقابت و در نتیجه ایجاد انگیزش و رضایت شغلی در کارکنان، افزایش تعهد و عملکرد آنان، افزایش کارایی و بهره‌وری سازمان منجر شود. در واقع می‌توان گفت که در محیط متغیر و دانش‌محور کنونی، تنها سازمان‌ها و شرکت‌های نوآور می‌توانند موجودیت خود را حفظ کرده و به نیازهای مشتریان و ذی‌نفعان، در اسرع وقت، پاسخ دهند که آموزش و پرورش نیز از این دسته از سازمان‌ها به شمار می‌رود. از طرفی، نقش ویژگی‌های شخصیتی معلمان در مدارس به عنوان پیشگامان اصلی رشد و شکوفایی خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان و کسب تخصص در آنان غیر قابل‌کتمان است و وجود معلمان خلاق و حامی خلاقیت و نوآوری می‌تواند به توسعه روز افزون ایده‌ها، نظر‌ها، دستاوردها و غیره در دانش‌آموزان بیانجامد و با توجه به این که توسعه و رشد کشورها بیشتر از هر چیز به نیروی انسانی ماهر و توانمند نیاز دارد، نسلی که بتواند دانش فنی منطبق با زمان و مکان را ابداع کند، نسلی که توانمندی کار فکری و بدنی را داشته باشد و بتواند به عنوان یک نیروی سالم و ماهر از مزرعه، معدن و کارخانه گرفته تا حضور در صحنه‌های علمی و دانشگاهی، به فعالیت بپردازد و این امر میسر نخواهد شد مگر با توجه به رشد همه‌جانبه کودکان امروز و آینده‌سازان فردا، از این رو، بر اساس نقش برجسته معلمان در پرورش خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در دانش‌آموزان به خصوص در مدارس ابتدایی و در شرایط پاندمی کووید-۱۹، که دغدغه دانش‌آموزان بیشتر است، مطالعه حاضر بر آن است تا به این پرسش پاسخ دهد که آیا رابطه‌ای بین ویژگی‌های شخصیتی و خلاقیت معلمان مدارس ابتدایی وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی؛ از نظر گردآوری داده‌ها از نوع پژوهش‌های توصیفی و از نظر روش تحقیق، همبستگی است. جامعه آماری عبارت است از کلیه معلمان مدارس پسرانه دوره ابتدایی در ناحیه ۲ آموزش و پرورش شهرستان ساری در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۰۱ که تعداد ۱۴۶ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری عبارت بود از:

^۱ Soni

^۲ Fajri et al.

الف) پرسشنامه ویژگی های شخصیتی: سوالات این پرسشنامه زمینه های اصلی شخصیت، یعنی روان رنجورخویی (نوروزگرایی)، برونگرایی، انعطاف پذیری، توافق پذیری (سازگاری) و وظیفه شناسی را مورد ارزیابی قرار می دهند. در این پژوهش از فرم کوتاه استفاده شد. این مقیاس شامل ۶۰ ماده است که بر اساس تحلیل عاملی نمرات NEO-PI در سال ۱۹۸۶ توسط کوستا و مک کری طراحی و اجرا شد. در این پرسشنامه، برای هر عامل، ۱۲ آیتم وجود دارد. پاسخ دهی به این آیتم ها در قالب مقیاس لیکرتی ۵ درجه ای (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق و کاملاً موافق) امکان پذیر است به طوری که به غیر از گویه های مربوط به متغیر روان رنجورخویی، آزمودنی در پاسخ به گزینه های کاملاً مخالف ۱ نمره، مخالف ۲ نمره، نظری ندارم ۳ نمره، موافق ۴ نمره و کاملاً موافق ۵ نمره کسب می کند. اما در پاسخ به سوال های متغیر روان رنجورخویی این نمره گذاری عکس است یعنی، کاملاً موافق ۱ نمره و کاملاً مخالف ۵ نمره دارد. ملازاده (۱۳۸۱) مقدار ضریب آلفای کرونباخ را برای هر یک از ابعاد ویژگی های شخصیتی روان رنجورخویی (۰/۸۶)، برون گرایی (۰/۸۳)، انعطاف پذیری (۰/۷۴)، توافقی بودن (۰/۷۶) و وظیفه شناسی (۰/۸۷) و برای کل سوالات پرسشنامه برابر با ۰/۸۳ به دست آورد (ملازاده، ۱۳۸۵). جدول ۱، تناظر گویه ها و متغیرهای ویژگی های شخصیتی را نشان می دهد:

جدول ۱: تناظر ابعاد ویژگی های شخصیتی با گویه های پرسشنامه NEO-FFI

ردیف	متغیر ها	تعداد گویه	شماره گویه ها
۱	روان رنجورخویی	۱۲	۱، ۶، ۱۱، ۱۶، ۲۱، ۲۶، ۳۱، ۳۶، ۴۱، ۴۶، ۵۱ و ۵۶
۲	برونگرایی	۱۲	۲، ۷، ۱۲، ۱۷، ۲۲، ۲۷، ۳۲، ۳۷، ۴۲، ۴۷ و ۵۲
۳	انعطاف پذیری	۱۲	۳، ۸، ۱۳، ۱۸، ۲۳، ۲۸، ۳۳، ۳۸، ۴۳، ۴۸ و ۵۳
۴	توافق پذیری	۱۲	۴، ۹، ۱۴، ۱۹، ۲۴، ۲۹، ۳۴، ۳۹، ۴۴، ۴۹ و ۵۴
۵	وظیفه شناسی	۱۲	۵، ۱۰، ۱۵، ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۵، ۴۰، ۴۵، ۵۰، ۵۵ و ۶۰

ب) پرسشنامه خلاقیت: جهت اندازه گیری خلاقیت، از آزمون خلاقیت تورنس (۱۹۷۴)، استفاده شد. این آزمون انواع قابلیت های تفکر خلاق (ابتکار، انعطاف پذیری، بسط و سیالی) را مورد سنجش قرار می دهد و دارای ۶۰ ماده و هر ماده دارای ۳ گزینه می باشد. تعداد ۲۲ ماده در بخش سیالی از سؤال ۱ تا ۲۲، ۱۱ ماده در بخش بسط از سؤال ۲۳ تا ۳۳، ۱۶ ماده در بخش ابتکار از سؤال ۳۴ تا ۴۹ و ۱۱ ماده در بخش انعطاف پذیری از سؤال ۵۰ تا ۶۰ تقسیم شده است. هم چنین، گزینه های پاسخ نشان دهنده خلاقیت از کم تا زیاد است که به ترتیب نمره ای از ۰ تا ۲ به آن ها تعلق می گیرد: گزینه «الف» در هر ماده، عدم توانایی انجام فعالیت را مطرح کرده است که به پاسخ های آن نمره صفر داده می شود. گزینه «ب» در هر ماده، توانایی در انجام فعالیت را به صورت محدود مطرح کرده است که نمره ۱ به آن داده می شود. گزینه «ج» در هر پرسش، توانایی انجام کامل فعالیتی را مطرح کرده است که خلاقیت را آشکار می سازد و نمره ۲ به آن اختصاص داده می شود. هنجاریابی این آزمون توسط دائمی و مقیمی بارفروش (۱۳۸۳) انجام شد، به طوری که استفاده از روش همسانی درونی و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری به ترتیب عبارت بود از: ۰/۶۷، ۰/۴۸، ۰/۶۸ و ۰/۵۵ (دائمی و مقیمی بارفروش، ۱۳۸۳). روش تجزیه و تحلیل داده ها، استفاده از روش های آمار توصیفی و آمار استنباطی از طریق برنامه نرم افزاری SPSS 23 بود. برای توصیف ویژگی های جمعیت شناختی از شاخص های آمار توصیفی همچون فراوانی، درصد فراوانی و جهت تعمیم اطلاعات حاصل از نمونه به جامعه آماری از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۲، توزیع فراوانی نمونه آماری را از لحاظ ویژگی‌های فردی نشان می‌دهد:

جدول ۲: توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان

ویژگی‌های فردی	شاخص‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۵۱	۳۵
	مرد	۹۵	۶۵
تحصیلات	لیسانس	۱۱۵	۷۹
	فوق لیسانس	۳۱	۲۱
سابقه کار	کمتر از ۱۰ سال	۵۷	۳۹
	بیشتر از ۱۰ سال	۸۹	۶۱

جدول ۲ در رابطه با ویژگی‌های فردی افراد نمونه، نشان می‌دهد که ۳۵ درصد زن و ۶۵ درصد مرد می‌باشند. ۷۹ درصد دارای سطح تحصیلات لیسانس و ۲۱ درصد دیگر، فوق لیسانس دارند. ۳۹ درصد کمتر از ده سال و ۶۱ درصد دیگر نیز بیشتر از ده سال سابقه خدمت در آموزش و پرورش دارند. بنابراین، اکثریت پاسخ‌دهندگان، مرد (۶۵ درصد برابر با ۹۵ نفر)، دارای تحصیلات لیسانس (۷۹ درصد برابر با ۱۱۵ نفر) و سابقه کاری بیشتر از ۱۰ سال (۶۱ درصد برابر با ۸۹ نفر) می‌باشند. آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف جهت سنجش نرمال بودن متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجورخویی (نوروزگرایی)، برونگرایی، انعطاف‌پذیری، توافق‌پذیری (سازگاری) و وظیفه‌شناسی) و خلاقیت نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$)، متغیرهای مورد بررسی و سنجش از یک توزیع نرمال پیروی می‌کنند، چرا که مقدار سطح معناداری (Sig.) از مقدار $\alpha=0/05$ بزرگتر است.

جدول ۳، نتایج حاصل از آزمون ضریب همبستگی پیرسون را نشان می‌دهد:

جدول ۳: بررسی همبستگی بین ویژگی‌های شخصیتی و خلاقیت معلمان

متغیرها	ملاک	تعداد	آماره r	شاخص‌های آماری
پیش‌بین				سطح معناداری
روان رنجورخویی		۱۴۶	- ۰/۴۶	۰/۰۰۰
برونگرایی		۱۴۶	۰/۵۶	۰/۰۰۰
انعطاف‌پذیری	خلاقیت	۱۴۶	۰/۴۸	۰/۰۰۰
توافق‌پذیری		۱۴۶	۰/۶۴	۰/۰۰۰
وظیفه‌شناسی		۱۴۶	۰/۵۵	۰/۰۰۰

جدول ۳، نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/01$)، فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه پژوهش (H_1) تایید می‌گردد، چرا که مقدار سطح معناداری (Sig.) از مقدار $\alpha=0/05$ ، کوچکتر است. بنابراین، می‌توان ادعا نمود رابطه مثبت معنی‌داری بین ویژگی‌های شخصیتی برونگرایی، انعطاف‌پذیری، توافق‌پذیری (سازگاری) و وظیفه‌شناسی و رابطه منفی معنی‌داری بین ویژگی‌های شخصیتی روان رنجورخویی (نوروزگرایی) با خلاقیت معلمان مدارس ابتدایی وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌ها نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، انعطاف پذیری، توافق پذیری (سازگاری) و وظیفه شناسی با خلاقیت معلمان مدارس رابطه مثبت معناداری وجود دارد. در حقیقت، با تقویت و توسعه ویژگی های شخصیتی برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری، توافق‌پذیری (سازگاری) و وظیفه شناسی در معلمان، میزان خلاقیت آنان نیز توسعه می‌یابد. از سویی، رابطه منفی معنی داری بین ویژگی شخصیتی روان‌رنجورخویی (نوروزگرایی) با خلاقیت معلمان وجود دارد، یعنی، گرایش هر چه بیشتر به سمت ویژگی شخصیتی روان‌رنجورخویی، از میزان خلاقیت معلمان می‌کاهد. هم راستا و همسو با نتایج پژوهش حاضر، پژوهش های پیشین نیز بر این موضوع تاکید کردند که ویژگی های شخصیتی برون‌گرایی، انعطاف پذیری، توافق پذیری (سازگاری) و وظیفه شناسی تاثیر مثبت و ویژگی شخصیتی روان رنجورخویی تاثیر منفی بر خلاقیت دارند (سلیمان‌پور و همکاران، ۱۳۹۱؛ طهماسبیان و همکاران، ۱۳۸۹؛ جوکار و البرزی، ۱۳۸۹ و لیندن و همکاران،^۱ ۲۰۱۰). در تبیین نتیجه به دست آمده، توانایی برقراری روابط اجتماعی، خلاقیت را افزایش می‌دهد. در واقع، برقراری روابط گرم، صمیمی و فعال با دیگران، هسته اولیه شکل‌گیری هیجانات است. لذا، می‌توان نتیجه گرفت که افراد برون‌گرا به دنبال کشف راه های ارتباطی جدید، بدیع و سودمند برای برقراری ارتباط با دیگران و حتی محیط پیرامونی خود می‌باشند. هم چنین، افرادی که انعطاف‌پذیری دارند، به دنبال این هستند که راه حلی پیدا کنند که روابط آن‌ها را با دیگران صدمه نزنند و به دنبال پاسخ‌هایی هستند که در توافق با دیگران قرار گیرند. از این رو، افرادی که در آن‌ها ویژگی‌های شخصیتی هم چون انعطاف پذیری (کنجکاوی، عشق به هنر، هنرمندی و خردورزی)، دلپذیربودن (بخشنده‌گی، مهربانی، سخاوت، همدلی و همفکری، نوع دوستی و اعتماددورزی) و مسوولیت پذیری (منظم بودن، کارا بودن، قابلیت اعتماد و اتکا، خودنظم بخشی، پیشرفت مداری، منطقی و آرام بودن)، دلپذیر بودن (بخشنده‌گی، مهربانی، سخاوت، همدلی و همفکری و نوع دوستی) و مسوولیت‌پذیری (منظم و کارا بودن، قابلیت اعتماد، خود نظم دهی، پیشرفت مداری، منطقی و آرام بودن) در سطح بالایی باشد، از خلاقیت بالایی نیز برخوردار می‌باشند، امری که در این پژوهش بر آن صحنه گذاشته شده است. با این حال، ضرورت بررسی‌های بیشتر در این زمینه غیر قابل انکار است. از سویی، امروزه خلاقیت یک مسئله جهانی است و به عنوان یک توانایی اصلی و محوری در انسان تلقی می‌شود. با تکوین تحولات علمی و گسترش سیر تغییرات از اقتصاد صنعتی به سوی اقتصاد دانش بنیان، انواع جدیدی از مهارت‌ها برای ایفای مسوولیت های شغلی و حرفه ای موضوعیت یافتند. بر این اساس در یک نظام اقتصادی مبتنی بر دانش و نوآوری از مدارس انتظار می‌رود در امر آموزش به جای تأکید بر تسلط دانش آموزان در مهارت‌ها و اطلاعات غیر ضروری و کم اهمیت، بر فهم عمیق تر آنها از مطالب درسی تأکید نمایند. در همین راستا متحول ساختن سبک تدریس و رویه آموزش معلمان در کلاس‌ها نیز موضوعیت خواهد یافت و این انتظار که معلمان نیز باید از رویکردهای خلاقه در فرایندهای یاددهی-یادگیری بهره بگیرند، وجاهت و اعتبار می‌یابد. از این رو اگر فعالیت های جاری در کلاس های درس، روتین بوده و بر اساس برنامه از قبل پیش بینی شده، پیش بروند و معلمان در این فرایند نقش محوری و داشته باشند، انفعال دانش‌آموزان در این فرایند دور از انتظار نبوده و در نتیجه رشد و پیشرفت هر دو جانب یعنی معلم و دانش‌آموزان در فرایند یادگیری متوقف می‌گردد. با این وصف، خلاقیت در تدریس عمدتاً به این امر دلالت دارد که یک معلم چگونه علاقه دانش‌آموزان به یادگیری را برمی‌انگیزاند. معلمان خلاق، ایده‌هایی را متناسب با نیازهای خاص برنامه درسی خود، خلق کرده و ارزیابی می‌کنند و همچنین خلاقیت را در میان دانش‌آموزان خود رشد می‌دهند. از این رو اهمیت فراهم کردن بسترهای لازم برای بروز خلاقیت در امر تدریس و در تعامل با دانش‌آموزان آنچنان زیاد است که باید تلاش گردد تا هر معلم به یک حس از خلاقیت مجهز شود. بدیهی است که فرایند

¹. Linden et al.

تدریس بدون تعامل و ارتباط، اثربخش نخواهد بود. تعامل به عنوان یکی از مهمترین ویژگی‌های آموزش، مهارت‌آموزی و به طور کلی یادگیری مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین تدریس تعاملی، یک تجربه و اقدام پداگوژیکی بسیار مهم در فرایند تدریس است. از همین رو، مهمترین موضوع سیستم آموزشی امروز، استفاده از خلاقیت است که بمنزله یک ویژگی بسیار مهم انسانی باید از زمان تولد فرد ایجاد، تقویت و پایدار نگهداشته شود. لذا، ضروری است که نظام آموزشی تلاش کند تا بر بهبود این توانایی مهم و استراتژیک اهتمام کند و تحقق آن را در اولویت اهداف خود قرار دهد.

منابع

- باقری، قدرت‌اله؛ غضنفری، احمد و نیکدل، فریبرز. (۱۳۹۸). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اشتیاق تحصیلی فردریکز در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم. فصلنامه روان‌سنجی، ۷(۲۸)، ۲۳-۴۲.
- پرهیزگار، محمدمهدی؛ فروزنده دهکردی، لطف‌الله؛ جوکار، علی اکبر و محمد درینی، ولی. (۱۳۹۲). شناسایی عوامل موثر بر نوآوری سازمانی با تکیه بر پارادایم نوآوری باز (مطالعه موردی: صنعت نشر کشور). فصلنامه مطالعات مدیریت صنعتی، ۱۱(۳۱)، ۱۰۱-۱۲۵.
- تابان، سیدمحمدرضا. (۱۳۹۲). پرورش خلاقیت: روش‌های رشد، پرورش و برانگیختن خلاقیت. شیراز: نشر نوید شیراز.
- جوکار، بهرام و البرزی، محبوبه. (۱۳۸۹). رابطه ویژگی‌های شخصیت با خلاقیت هیجانی و خلاقیت شناختی. فصلنامه مطالعات روان‌شناختی، ۱۶(۱)، ۸۹-۱۰۹.
- دائمی، حمیدرضا و مقیمی بارفروش، سیده فاطمه. (۱۳۸۳). هنجاریابی آزمون خلاقیت. فصلنامه تازه‌های علوم شناختی، ۶(۳ و ۴): ۱-۸.
- رضایی‌راد، مجتبی و ابادری، عاطفه. (۱۳۸۹). رابطه دانش فناوری اطلاعات و خلاقیت کارکنان آموزش و پرورش. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، نوآوری و کارآفرینی، شیراز.
- سلیمان‌پور، جواد؛ اکبرزاده، مژگان و سام‌دلیری، پوران. (۱۳۹۱). رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و میزان خلاقیت معلمان دوره ابتدایی محور راه‌های خلاقیت و نوآوری. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، نوآوری و تولید ملی، قم، دانشگاه پیام نور استان خوزستان.
- شهید، شیما و محمدی، محمدتقی. (۱۳۹۹). آثار روان‌شناختی گسترش بیماری کووید-۱۹ بر وضعیت سلامت روان افراد جامعه: مطالعه مروری. مجله طب نظامی، ۲۲(۲)، ۱۸۴-۱۹۲.
- طهماسبیان، حجت‌اله؛ افشارنیا، کریم؛ محمدی، شراره و کاکابرایی، کیوان. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیت با خلاقیت در دانشجویان دختر و پسر. مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)، ۱۶(۳)، ۳۲۰.
- غفوری فرد، منصور. (۱۳۹۹). رونق آموزش مجازی در ایران: توان بالقوه‌ای که با ویروس کرونا شکوفا شد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۲۰(۸۳)، ۳۳-۳۴.
- فیست، جس و فیست، گرگوری جی. (۱۳۹۷). نظریه‌های شخصیت. ترجمه یحیی سید محمدی. تهران: نشر روان.
- ملازاده، جواد. (۱۳۸۵). رابطه سازگاری زناشویی با عوامل شخصیت و سبک‌های مقابله‌ای در فرزندان شاهد. رساله دکتری، رشته روان‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ملایی، سمیه و فاخر عجب‌شیر، زهرا. (۱۴۰۰). بررسی اثر روش معکوس در کلاس برخط بر یادگیری و رضایت دانشجویان در ایام دنیاگیری کووید-۱۹، مطالعه موردی: درس زبان تخصصی مهندسی عمران دانشگاه بناب. فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۲۳(۸۹)، ۱۱۳-۱۳۲.

- میر میران، سید جلیل. (۱۳۸۴). خلاقیت و نوآوری (فردی، گروهی، سازمانی). تهران: نشر ایده خلاقیت.
- نمامیان، فرشید و فیض الهی، صادق. (۱۳۹۴). تأثیر فرهنگ سازمانی بر عملکرد سازمان با نقش میانجی نوآوری (مطالعه موردی: شهرک صنعتی ایلام). فصلنامه فرهنگ ایلام، ۱۶ (۴۶ و ۴۷)، ۱۶۱-۱۷۴.
- Costa, P. T. Jr. and McCrae, R. R. (1992). NEO-PI-R Professional Manual Odessa. FL: psychological Assessment Resources, Inc.
- Fajri, Z., Baharun, H., Muali, C., Lilik Farida, S. and Wahyuningtiyas, Y. (2021). Student's Learning Motivation and Interest; The Effectiveness of Online Learning during COVID-19 Pandemic. *Journal of Physics: Conference Series*, (1899), 1-10.
- Gopal, R., Singh, V. and Aggarwal, A. (2021). Impact of online classes on the satisfaction and performance of students during the pandemic period of COVID 19. *Journal of Education and Information Technologies*, (21), 1-25.
- Hamzeh, N. (2021). *Learnings from the Impact of Online Learning on Elementary Students' Mental and Social-emotional Well-being Amid the COVID-19 Pandemic*. Master of Science in Education, Dominican University of California.
- Karahan, T. F. (2009). The effect of a couple communication program conflict resolution skills and active conflict tendencies of Turkish couples. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 35(3), 220-229.
- Linden, D., Nijenhuis, J., and Bakker, A. B. (2010). The General Factor of Personality: A meta-analysis of Big Five intercorrelations and criterion-related validity study. *Journal of Research in Personality*, 44(3), 315-327.
- Soni, V. D. (2020). *Global Impact of E-learning during COVID 19*. Department of Information Technology, Campbellsville University.
- Zangrillo, A., Beretta, L., Silvani, P., Colombo, S., Scandroglio, A. M., Dell'Acqua, A., Fominskiy, E., Landoni, G., Monti, G., Azzolini, M. L., Monaco, F., Oriani, A., Belletti, A., Sartorelli, M., Pallanch, O., Saleh, O., Sartini, C., Nardelli, P., Lombardi, G., Morselli, F., & Tresoldi, M. (2020). Fast reshaping of intensive care unit facilities in a large metropolitan hospital in Milan, Italy: facing the COVID-19 pandemic emergency. *Critical care and resuscitation. Journal of the Australasian Academy of Critical Care Medicine*, 22(2), 91-94.
- Zhu, H., Wei, L., & Niu, P. (2020). The novel coronavirus outbreak in Wuhan, China. *Global health research and policy*, 5, 6. <https://doi.org/10.1186/s41256-020-00135-6>.